

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

[PROF. DR. ÂDEM CEYHAN'A 60. YAŞ ARMAĞANI]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1493422

Cilt: 7 Sayı: 2 Haziran 2024

ss. 419-437

Makalenin Geliş

Tarihi

31/05/2024

Makalenin

Kabul Tarihi

10/06/2024

Yayın Tarihi

30/06/2024

NA'İMÎ ÇELEBİ VE ŞİİRLERİ

Süleyman EROĞLU*

ÖZET

Son yıllarda klasik Türk edebiyatı araştırmacılarının ilgisinin yoğunlaştığı eserlerin mühim bir kısmını şiir mecmuaları oluşturmaktadır. Şiir mecmuaları, tertip edildikleri dönemin edebî ve kültürel birikimini aksettirmekle birlikte biyografik kaynaklarda kendilerine yer bulamayan şairlerin varlığını haber veren önemli birer kaynak durumundadır. Bir şiir mecmuasında derlenen şiirleri vasıtasıyla tanıştığımız ve bugüne değin -nazire mecmualarında kayıtlı iki nazire gazeli haricinde- hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız şairlerden biri de Na'imî Çelebi'dir.

15. yüzyılın başlarında klasik Türk şiirinin kuruluş safhasında yaşamış bir şair olduğu anlaşılan Na'imî Çelebi, şimdiki bilgilerimize göre Anadolu sahası Türk edebiyatında Na'imî mahlasını kullanan ilk şair durumundadır. Adının "çelebi" unvanıyla anılması ilmiye sınıfına mensup bir şair olma ihtimalini düşündürmektedir. Na'imî Çelebi, edebiyat tarihimizin temel kaynaklarından tezkirelerde yer alamamış olsa da gazellerinin nazire mecmualarında kaydedilmiş olması onun yaşadığı dönemde tanınır bir şair olduğunu göstermektedir. Elimizde mevcut az sayıdaki şiirlerinden hareketle nazım tekniğine vakıf bir şair kanaati uyandıran Na'imî Çelebi'nin ekseriyetini gazellerinin oluşturduğu şiirlerine çoğunlukla âşıkâne yer yer de sūfiyâne bir edanın hâkim olduğu ve kolay anlaşılır bir dil kullandığı görülmektedir.

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD., seroglu@uludag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3223-6731

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

[Prof. Dr. Âdem CEYHAN Armağanı]

Cilt: 7 Sayı: 2 Haziran 2024 ss. 419-437

Bu çalışmada; Na'imî Çelebi'nin biyografisinin tespitine çalışılmış, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Genel 5052 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan *Mecmû'atü'l-eş'âr*'da yer alan on altı şiiri şekil ve muhteva özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve bu şiirlerin çeviri yazılı metinlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, 15. yüzyıl, şiir mecmuaları, *Mecmû'atü'l-eş'âr*, Na'imî Çelebi.

NA'İMÎ ÇELEBİ AND HIS POEMS

ABSTRACT

In recent years, poetry collections constitute a significant part of the works in which the interest of classical Turkish literature researchers has intensified. Poetry collections reflect the literary and cultural accumulation of the period in which they were organised, and they are important sources that inform us about the existence of poets who cannot be found in biographical sources. Na'imî Çelebi is one of the poets whom we met through his poems compiled in a poetry collection and about whom we do not have any information until today, except for two nazire ghazals recorded in nazire collections.

In the early 15th century, Na'imî Çelebi, who seems to have been a poet who lived during the establishment phase of classical Turkish poetry, is, according to our present knowledge, the first poet to use the pseudonym Na'imî in Anatolian Turkish literature. The fact that his name is mentioned with the title 'çelebi' suggests the possibility that he was a poet belonging to the ilmiye class. Although Na'imî Çelebi could not be included in tezkires, one of the main sources of our literary history, the fact that his ghazals are recorded in nazire collections shows that he was a well-known poet in his time. Na'imî Çelebi, who is understood to be a poet who is familiar with the technique of poetry based on the few poems we have, is mostly dominated by a lover's style and sometimes a sufi style in his poems, most of which are composed of ghazals, and has an easy-to-understand poetic language.

In this study; Na'imî Çelebi's biography was tried to be determined, sixteen of his poems in the *Mecmû'atü'l-eş'âr*, which is registered in Bursa İnebey Manuscript Library under the number General 5052, were evaluated in terms of their form and content characteristics and the translated texts of these poems were included.

Keywords: Classical Turkish poetry, 15th century, poetry collections, *Mecmû'atü'l-eş'âr*, Na'imî Çelebi.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı araştırmacılarının başta gelen başvuru kaynaklarından biri de şiir mecmualarıdır. "Herhangi bir nazım türü veya nazım şekli birliği/müşterekliği aranmaksızın derlenmiş manzum metinlerden oluşan bu eserler, kütüphanelerde genellikle 'Şiir Mecmuası', 'Mecmû'a-i eş'âr' veya

'*Mecmû'atü'l-eş'âr*' adlarıyla kayıtlıdır" (Köksal, 2012; 84). Pek çok şairi ve şiirlerini bilinmezlikten kurtaran şiir mecmuaları, biyografik kaynaklar ve cönklerle birlikte edebiyat tarihimizin eksik kalmış sayfalarının tamamlanmasında önemli bir yere ve role sahiptir.

Anadolu sahasında ilk örneklerine 15. yüzyılın başlarında rastladığımız şiir mecmuaları, "tezkirelerin ulaşamadığı veya eserlerine almaya değer bulmadıkları birçok sanatkâr için yegâne kaynak konumundadır" (Aydemir, 2011; 92). Birçok bilinmeyen şair, şiir ve farklı türlerdeki eserin gün yüzüne çıkmasına imkân sağlayan şiir mecmuaları, aynı zamanda tertip edildikleri dönemin şiir hafızasını ve müşterek şiir zevkini yansıtmaları bakımından da dikkate değer eserlerdir.

Biyografik kaynaklarda adına rastlanmayan ve bugüne değin şiirleriyle bir şiir mecmuasının sayfalarında saklı kalmış şairlerden biri de Na'îmi Çelebi'dir. Bu çalışmada Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Genel 5052 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan *Mecmû'atü'l-eş'âr*'da yer alan Na'îmi mahlaslı şair ve şiirleri konu edilmiştir.

Na'îmi Çelebi

İlk kez bu çalışmayla ilim âlemine tanıtılacak olan Na'îmi Çelebi hakkında gerek tezkireler gerekse de diğer biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Araştırmalarımız esnasında şimdiye değin meçhul bir şair olarak kalmış Na'îmi Çelebi'nin varlığından haberdar olduğumuz eser, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi Genel 5052 numarada kayıtlı şiir mecmuasıdır. Bununla birlikte Na'îmi Çelebi'nin birer nazire gazeline yer veren, Ömer bin Mezîd tarafından tertip edilen *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* ile Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'i şair hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan diğer eserlerdir.

Ömer bin Mezîd'in tertip ettiği nazire mecmuası, *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'de Na'îmi Çelebi'nin;

Sâkiyâ yâruñ lebi yâdına şun peymâneyi

La'l-i Şîrinden bilürsin çün kalan efsâneyi

matla beytiyle başlayan Seyyid Nesîmî (öl. 1405)'ye nazire bir gazeline yer vermesine bakıldığında ve bilhassa *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'in 840/1437 yılında tamamlandığı göz önünde bulundurulduğunda Na'îmi Çelebi'nin 15. yüzyılın başlarında, -ve belki de öncesinde- klasik Türk şiirinin kuruluş safhasında yaşamış bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Na'îmi Çelebi'nin biyografik kaynaklarda Na'îmi mahlasıyla adı geçen şairlerden farklı olarak Anadolu sahası Türk edebiyatında bu mahlası kullanan ilk şair olduğunu

göstermektedir.¹ Ayrıca Na'îmî Çelebi'nin *Mecmû'atü'l-eş'âr* 'da İvaz Paşa-zâde Atâyî (ö. 1437), Ahmed Paşa (ö. 1496-97) ve Molla Fenârî (ö. 1435)'nin kız kardeşinin oğlu Vefâyî (ö. ?) gibi Bursalı yahut Bursa'da yaşamış şairlerle birlikte yer alışı onun Bursalı bir şair olabileceği ihtimalini akla getirmekte, "çelebi" unvanıyla anılması da ilmiye sınıfına mensup bir şair olduğunu düşündürmektedir.

Na'îmî Çelebi, edebiyat tarihimizin temel kaynaklarından tezkirelerde yer alamamış olsa da gazellerinin nazire mecmualarında kaydedilmiş olması onun yaşadığı dönemde tanınır bir şair olduğunu göstermektedir.

Na'îmî Çelebi'nin Şiirlerinin Yer Aldığı *Mecmû'atü'l-eş'âr*

Na'îmî Çelebi'nin yayıma hazırladığımız şiirleri, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Genel 5052² numarada *Mecmû'atü'l-eş'âr* adıyla kayıtlı şiir mecmuasında yer almaktadır. *Mecmû'atü'l-eş'âr*; Na'îmî Çelebi ile birlikte İvaz Paşa-zâde Atâyî (ö. 1437), Ahmed Paşa (ö. 1496-97), Vefâyî (ö. ?), Usûlî (öl. 1538) ve hakkında bilgi sahibi olmadığımız Ahmed mahlaslı bir şairin şiirlerini ihtiva etmektedir.

Kütüphane tespit fişlerinden anlaşıldığına göre eser, 1985 yılında Bursa Müzesi'nden İnebey Yazma Eser Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Sırtı bez kaplı, kahverengi meşin bir cilt içerisinde bulunan ve 160x60 mm. ölçülerine sahip olan nüsha, toplam 121 varaktan oluşmaktadır. Harekesiz nestalik hatla kaleme alınmış nüshada şiir başlıkları kırmızı yazılmıştır Epeyce tahrif olmuş ve yer yer tamir görmüş olan nüshadaki eksik şiirlerden ve müşir kelimelerden varak kopukluğu bulunduğu, bu yüzden de muhtelif zamanlarda üç kez numaralandırıldığı görülmektedir. Nüshanın 89, 90 ve 99. varakları boş, 75, 91, 96. varakları ile son kısmı da eksiktir. Kim tarafından tertip edildiği bilinmeyen nüshada müstensih adı, istinsah tarihi ve yerine ilişkin herhangi bir kayda da rastlanmamaktadır. Ancak, nüshaya farklı bir yazı karakteriyle ve büyük olasılıkla sonradan ilave edilmiş olan Usûlî (öl. 1538)'nin;

Ƙamu nezzârede ebkâr-ı ma'nî muntazırlardur

Uşûlî gibi tâ kim ola bir şâhib-nazar peydâ (98a)

makta beyitli, baştan altı beyti eksik bir gazeline istinaden mecmuanın 16. yüzyıl ya da sonrasında son şeklini almış olabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte eserdeki şiirlerin mühim bir kısmını İvaz Paşa-zâde Atâyî (ö. 1437), Ahmed Paşa (ö. 1496-97) ve Vefâyî (ö. ?) gibi adı Bursa'yla anılan

¹ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde Na'îmî Çelebi haricinde aynı mahlası kullanan 8 şair daha yer almaktadır. Bk. <https://teis.yesevi.edu.tr/arama> (E.T.: 21.05.2024)

² *Mecmû'atü'l-eş'âr*, Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP) kapsamında hazırlanmış bir makale ile tanıtılmıştır (Gıynaş ve Ataseven, 2019).

şairlerin manzumelerinin oluşturması eserin Bursa'da derlendiği yahut Bursalı bir mürettip tarafından tertip edilmiş olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir.

Na'îmî Çelebi'nin Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Na'îmî Çelebi'nin elimizdeki on altı şiirinin ikisi nazm, on dördü de gazel nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Nazımların biri 7, diğeri 13; gazellerin ise biri 9, on üçü de 7 beyitten oluşmaktadır. Biri müzeyyel şekilde olan gazellerin ikisi (G. 7 ve 13) ise naziredir.

Na'îmî Çelebi'nin şiirlerindeki vezin tercihleri klasik Türk şairlerinin sıkça kullandıkları aruz kalıpları ile paralellik göstermektedir. Şiirlerinde “remel, hezec ve müctes” bahirlerine ait aruz kalıplarını tercih etmiş olan Na'îmî Çelebi, en çok *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbını kullanmıştır. Şairin şiirlerinde kullandığı vezinler ve nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir:

Bahir	Vezinler	Nazım Şekli	Şiir Sayısı
Remel	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	Gazel	7
	<i>fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i>	Gazel	2
	<i>fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i>	Gazel	1
Hezec	<i>mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün</i>	Gazel	1
	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>	Nazm	1
	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>	Gazel	2
	<i>mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>	Nazm	1
Müctes	<i>mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i>	Gazel	1

Klasik Türk şiirinin kuruluş safhasında eser veren pek çok şair gibi Na'îmî Çelebi'nin gazellerinde de vasl, imale, zihaf, med gibi aruz uygulamalarına rastlanmaktadır. Na'îmî Çelebi'nin şiirlerinde Türkçe kelimelerdeki heceleri aruza uydurma gayreti sonucu ortaya çıkan imâle, en fazla rastlanan aruz kusurudur. Ancak, bu tür imaleler devrin tüm şairlerinin kaçınılmaz kusurları olarak kabul edilmelidir. Şairin toplam 120 beyitten oluşan şiirlerinde vezni

bozuk mısraya tesadüf edilmemektedir. Bu durum şüphesiz Na'imî Çelebi'nin vezne hâkim, aruzu başarıyla kullanmakta muktedir bir şair olduğunu göstermektedir.

Na'imî Çelebi'nin kaleme aldığı şiirlerin tümü kafiyeli olup bunların 9'u mürdef, 5'i mücerred, ve 2'si müesses kafiyelidir. Bu kafiye türlerine örnek bazı beyitlere aşağıda yer verilmiştir:

Mürdef kafiye:

*Ğoma ki ide pūşide ĥaţuñ şafha-i māhı
Çekme 'amelüm defterine ĥaţı-ı günāhı* (N. 1/1)

*Gözlerüñ kim cāna her dem tıĝ-ı bürrān gösterür
Āfet-i cān u dil ü āşüb-ı devrān gösterür* (G. 4/1)

Mücerred kafiye:

*Ol ruĥ öñinde kimseye degmez k'ura nefes
Ğo ey güneş bu lāfi vü ey şubĥ sözi kes* (G. 2/1)

*Yā Rab nigār zülfine iren şabā ĥaķı
Cān u dile irürdüĝi bū-yı vefā ĥaķı* (N. 2/1)

Müesses kafiye:

*Sāķiyā yāruñ lebi yādına şun peymāneyi
La'l-i Şīrinden bilürsin çün ĥalan efsāneyi* (G. 11/1)

Hemen her şair gibi Na'imî Çelebi de şiirlerinin ahenk düzeyini artırmak için rediften istifade etmiştir. Şairin şiirlerinde ek, kelime ve ek+kelime düzeyinde redif kullanımları görülürken kelime hâlindeki rediflerin bilhassa “yiter”, “gösterür”, “kaçar”, “yatar”, “geçer”, “yok” gibi Türkçe kelimelerle oluşturulması dikkati çekmektedir.

Na'imî Çelebi'nin şiirleri muhteva bakımından klasik Türk şiirinin belirlediği çizgiler dâhilindedir. O da kuruluş safhasının diğer şairleri gibi klasik Türk şiirinin ortak mazmun, benzetme ve hayal dünyasından yararlanmışır. Şairin ekseriyetini gazellerin oluşturduğu şiirlerine çoğunlukla âşıkâne yer yer de sūfiyâne bir edanın hâkim olduğu görülmektedir:

*Ĥaţ getürmiş gönül almaĝa ruĥuñ
Cān virem ol ĥat-ı fermānuñ-içün* (G. 3/5)

*Sāķiyā yāruñ lebi yādına şun peymāneyi
La'l-i Şīrinden bilürsin çün ĥalan efsāneyi* (G. 11/1)

‘Arz kı l gün yüzüñi zerre-şifat maḥv olayın
Niceye dek çekile zaḥmeti bu cān u tenüñ (G. 7/6)

Dergāh-ı Kibriyāya ḥuzūr u niyāz-ıla
Şām u seḥerde ‘arz olınan du‘ā ḥaḳı (N. 2/8)

Eger yıķarsa cihānı şavā‘ıķ-ı fitne
Ne ğam penāh bize sāye-i İlāh yiter (G. 2/9)

Na’imî Çelebi’nin şiir dilinde yer yer Arapça, Farsça kelime ve terkiplere rastlansa da yaşamış olduğu dönemin dil anlayışına paralel olarak kolay anlaşılır bir şiir diline sahip olduğu söylenebilir.

1b MİN KELĀMĪ NA‘İMĪ ÇELEBĪ AḤSENALLĀHU İLEYH

Nazm 1

mef’ülü mefā’lülü mefā’lülü fe’ülün

- 1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

Nazm 2

ve lehü eyzân

mefûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Yâ Rab nigâr zülfine iren şabâ hâkı
Cân u dile irürdügi büy-ı vefâ hâkı
- 2 Umduqça cân devâsını la' l-i nigârdan
Gözüm yaşıyla eyledügi mâcerâ hâkı
- 2b 3 Ebrü-yı fitne-pîşe vü çeşm-i kazâ-nümâ
Ya' nî kemân-ı miñnet ü tîr-i belâ hâkı
- 4 Şâm-ı ğarîb ü dâm-ı belâ ya' ni zülf-i yâr
Ol şâm u dâm içindeki tîb-i hevâ [hâkı]
- 5 Ol rüy [u] mü hevâsı-la 'uşşâka irişen
Büy-ı şimâl-i şubh u nesîm-i şabâ hâkı
- 6 Feyz-i şehâb-ı kudret ü baħr-ı nevâlden
Şâh-ı vücüd bulduğı neşv ü nemâ hâkı
- 7 Muħlişlerüñ iletdügi 'izzet cenâbına
İhlâş-ı hâliş ü 'amel-i bî-riyâ hâkı
- 8 Dergâh-ı Kibriyâya ğuzûr u niyâz-ıla
Şâm u şehirde 'arz olınan du' â hâkı
- 9 Gencîne-i meşîmede tıfl-ı ğarîb-içün
Pistân-ı ğayb virdügi küt u ğidâ hâkı
- 3a 10 Ğayret mefâzesindeki dil-teşne kullara
Sâķî-i luţf irürdügi câm-ı şafâ hâkı
- 11 Ğalb-i şakâyıka irişen dâĝ-ı şevķ-içün
Gül derdi-le 'inâdla iren 'anâ hâkı

- 12 'Afv u 'aṭā muḳaddimesi 'ilm ü ḥilm-içün
Ḳahr u kerem netīcesi ḥavf u recā ḥaḳı
- 13 Al mā vü men hevāsın ü kibr ü riyā ḡamın
Benden celāl ü debdebe-i Kibriyā ḥaḳı

Gazel 1

ve lehū eyzān

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Dilā refīḳ-ı sefer saña derd ü āh yiter
Bu yolda miḥnet ü ḡam cāna zād-ı rāh yiter
- 2 Güneş yüzüñ-ile zülfüñ hevāsı ey meh-rū
Göñüle zıkr-i şeb ü vird-i şubḡ-gāh yiter
- 3 Günāh-ısa yüzüñe karşı āh eyledüğüm
... beni ḡamzeñ ki ol günāh yiter
- 3b 4 Şu gibi göz yaşı taḳrīr ider saña sūzum
Bu mācerā dükeli ḥālūme güvāh yiter
- 5 Musahḡhar eyle göñül mülkin ey emīr-i cihān
Ki sana himmeti 'āşıḳlaruñ sipāh yiter
- 6 Var-ısa ḥāk-i rehūñle ne var küdüretümüz
Ruḡun şafāsı dil ü cāna 'özr-ḡāh yiter
- 7 Ḥarīm-i yāra irürdüñ Na'imī çün menzil
O devlet işigi cānuña tekye-gāh yiter
- 8 Çü genc-i 'āfiyet ü künc-i emne ṭālib-iseñ
Sebeb o devlete elṭāf-ı pādşāh yiter
- 9 Eger yıḳarsa cihānı şavā'ıḳ-ı fitne
Ne ḡam penāh bize sāye-i İlāh yiter

Gazel 2

4a

ve lehū eyzān

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

[Prof. Dr. Âdem CEYHAN Armağanı]

Cilt: 7 Sayı: 2 Haziran 2024 ss. 419-437

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Ol ruḥ öñinde kimseye degmez k'ura nefes
 o ey güneş bu lâfi vü ey şubḥ sözi kes
- 2 Şeb-rûlarına zülfinüñ aḡyârdan ne ğam
 Bir yirdür ol ki yoldan azar anda beg 'ases
- 3 Yiter bir âh biñ biñ olur-ısa müdde'î
 Hem-dem olamaz âteş-i süzâna ḡâr u ḡas
- 4 Al üzre dursa la' lüñe ḡâlün 'aceb degül
 Şekker ki âb-dâr ola küstâḡ olur meges
- 5 Zülfüñ hevâsı-y-ıla inildüm şafâ virür
 Gice uzunsa yol ḡoş olur nâle-i ceres
- 6 Ten terkin urmadan n'ide cân işigüñ görüp
 Bülbül ki göre cân çemenin istemez afes
- 4b 7 Şol deñlü aḡladı ğamuñ-ıla Na'imî kim
 Virbir dürüd gözine Ceyḡun-ıla Aras

Gazel 3

ve lehü eyzan

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Cân fidâ zülf-i perîşanuñ-içün
 Ki dil âşüfte durur anuñ-içün
- 2 Perde-dâr itdi felekde güneşi
 ḡaḡ te'âlâ meh-i tâbânuñ-içün
- 3 Raḡm it ey gül-bün-i cennet şuña kim
 an yudar gonce-i ḡandânuñ-içün
- 4 Sâḡıyâ teşneleri la' lüñden
 N'ola sîr-âb idesin cânuñ-içün

- 5 Hatt getürmiş gönül almağa ruhuñ
Cân virem ol hat-ı fermānuñ-içün
- 6 Atma şol cāna şehā tır-i cefā
Ki devā isteye peykānuñ-içün
- 5a 7 Göz yaşın itdi Na'īmī deryā
Dilberā şol leb-i dendānuñ-içün

Gazel 4

ve lehū eyzan

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Gözlerüñ kim cāna her dem tıg-ı bürrān gösterür
Āfet-i cān u dil ü āşüb-ı devrān gösterür
- 2 Ğonce la' lüñ nüktesinden gerçi kim qanlar yudar
Girü haddüñ göricek kendüyi handān gösterür
- 3 Nice mahrem ola ol cān derdine dil kim haţuñ
Nice kim şoram nişān mühr-i Süleymān gösterür
- 4 Zülf-i şeb-rengün meger āhum işitmişdür gice
Anuñ-içün kendüyi her gün perişān gösterür
- 5 Ey sabā irür selām ol bezm-i rüh-efzāya kim
Āleme her cur'ası biñ nüşha-i cān gösterür
- 5b 6 Āferīn ol nokta-i cān-bağşa kim sırrı vefā
Her gönüle gāh peydā gāh pinhān gösterür
- 7 Ey Na'īmī Ālemüñ āmālin ihyā idiser
Göresin ol luţfi kim sulţān-ı devrān gösterür

Gazel 5³

ve lehū eyzan

³ Na'īmī Çelebi'nin bu gazeli *Cāmi'ü'n-nezā'ir*'de Fethi'ye nazire olarak kaydedilmiştir. Bk. (Morkoç, 2003;565).

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ğamzeñi görüp şular kim zaħm-ı peykāndan kaçar
Derdı qādrin bilmemiş durur ki dermāndan kaçar
- 2 Dil k'ider çāh-ı zenehdānuñda zülfüñ ārzü
Key şaķın şeb-rev durur nāgāh zindāndan kaçar
- 3 İtmedi la' lüñ hayāli yaşlu gözümü vaţan
Teng-i şekkerdār bile elbetde bārāndan kaçar
- 6a 4 Biñ biñ olursa raķıb işigüñi terk itmezem
Ka' beye varan kaçan hār-ı muğaylāndan kaçar
- 5 Göñlüm istiķbāl ider her tūre kim ğamzeñ atar
Gerçi yiri tengdür şanma ki mihmāndan kaçar
- 6 'Andelībā gül yüzine karşı efgān eyleme
Göñli nāzūkdür şaķın kim āh u efgāndan kaçar
- 7 Raħm idiserdür Na'imī gözlerüñ yaşına yār
Ğam yime çünkim yigitdür lā-cerem kıandan kaçar

Gazel 6

ve lehü eyzan

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Zülfüñüñ 'aķdinde kim hayrān olup cānlar yatar
Hālķa-i sevdā durur k'anda perişānlar yatar
- 2 Hālüñi haddüñ gülistānında ey hūr-ı bihişt⁴
Gördüğümce şanuram cennetde Rızvānlar yatar
- 6b 3 Sünbülüne şāne mi vurduñ ki gördüm dün gice
Ayağūnda nice biñ bī-cān u hayrānlar yatar

⁴ hūr-ı bihişt: hūr-i bihişt

- 4 Gönlüme gayruñ hayâli gelmesüñ k'ol hânede
Ğamzeñ oqları gibi ʿ izzetlü mihmânlar yatar
- 5 İşigüñde her kaçan ağıyârı görsem şanuram
Kim melik menzilgehine karşı şeytânlar yatar
- 6 Cânı ğamzeñ alduğın ol-dem bilesin kim ölem
Göresin sînemde zehr-âlüde peykânlar yatar
- 7 La' lüñ-içün şol-ğadar dökdi Na'imî göz yaşın
Çanda kim baqsam görürem la' l ü mercânlar yatar

Gazel 7

ve lehü eyzan

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

- 1 Tıtdı müşk-i Hıten'i dâyiresin nesterenüñ
Oldı hattuñ yine arâyışı berg-i semenüñ
- 7a 2 Nefesüñden ne ʿ aceb tâze olursa ervâh
Çeşme vü Hızr durur çün hatuñ-ıla dehenüñ
- 3 Ğayret-i la' l-i şeker-pâş u güher-büsuñdan
Toludur yüregi kan-ıla ʿ aqıq-i Yemen'üñ
- 4 Ser-i zülfüne fidâ cân u gönül k'olmuşdur
Hün-behâsı ciger-i nâfe-i müşk-i Hıten'üñ
- 5 İltiser sînedeki dil saçuñuñ sevdâsın
Çünkü cânım toludur lezzet-i hubb-ı vaţanuñ
- 6 ʿ Arz kıl gün yüzüñi zerre-şifat mahv olayın
Niceye dek çekile zağmeti bu cân u tenüñ
- 7 Dür dişüñ nazmını vaşf itdi Na'imî çünkim
Nazm-ı dür-bârı durur zîneti her encümenüñ

Gazel 8

7b

ve lehü eyzan

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]**[Prof. Dr. Âdem CEYHAN Armağanı]**

Cilt: 7 Sayı: 2 Haziran 2024 ss. 419-437

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Bülbülün vaqt-i seher hem-nefesi efgāndur
Cān anuñ-çün yañağun qarşusına nālāndur
- 2 Yağ ruhuñ şem'ini şol turre şebistānında
Giceler çün dil ü cān ol araya mihmāndur
- 3 Sīnemi sinüm içinde arasalar bulınan
Bilürem gamzelerüñden irişen peykāndur
- 4 Vireli bād-ı şabā gülşene la'lün haberin
Ġoncenüñ yüregi çün lāle leb-ā-leb qāndur
- 5 Ruğlaruñ qarşusına ölür-iken qan yudaram
Kişinüñ yidügi şon demde ġam-ı eymāndur
- 6 Göñlümün hālını zülfünde şabādan şordum
Didi uş bencileyin ol-dağı ser-gerdāndur
- 8a 7 Āşinā düşdi Na'imī seg-i küyuñla meger
Bu qadar mertebeler aña ya bes qāndandur

Gazel 9

ve lehü eyzan

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ay yüzünüñ şavkı-la āhum Süreyyā'dan geçer
Dür dişüñ vaşında gözüm yaşı deryādan geçer
- 2 Nāle vü āhı irişür Sidre'ye cān murğınuñ
Her qačan bād-ı şabā ol serv-i bālādan geđer
- 3 Ġamzeñüñ her nāveki kim qaşd-ı şeb-gır eyleye
Göñlüm ü gözümdedür kim qalb-i a' dādan geđer
- 4 Zülf-i şeb-rengüñ hevāsı-y-ıla tiri āhumuñ
Her gice bu cevşen-i sīm-āb-ı sīmādan geçer

- 5 Cān kuşu kim leblerüñ şevkıyla bulmışdı vücūd
H̄asret-i hicrānuñ añsa mülk-i dünyādan geçer
- 8b 6 Leblerüñ zāhidleri şol resme ser-hoş itdi kim
Ger mehîb-i vakt ola bir cur' a şahbādan geçer
- 7 Ger seg-i küyuñ-ıla ola Na'ımî aşinā
Lezzet-i dünyā degül firdevs-i a' lādan geçer

Gazel 10

ve lehū eyzan

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kaddüñüñ öñinde lāf urmağa servüñ cānı yoķ
Beñzedeydüm h̄addüñe gül-bergi līkin qanı yoķ
- 2 N'iderem şahn-ı bihiştüñ luţfin u ārāyişin
Anda çün yüzüñ gibi bir şemse-i nūrāni yoķ
- 3 Her kimüñ kim olmadı zülfüñle peymānı dürüst
Kaşlaruñ mihrābı haķķı-çün dürüst eymānı yoķ
- 9a 4 'Işķı da' vīsi kaçan düşe müvecceh 'aşıķuñ
Çünki gün yüzüñ gibi bir h̄üccet ü bürhānı yoķ
- 5 Göñlüme zaķmuñdan özge h̄iç merhem olmasun
Cānumuñ derdüñden artuķ çün daķı dermānı yoķ
- 6 Gitdi göñlümden cihān lezzātı ey ārām-ı cān
Līk gözümden hayālüñ gitmegüñ imkānı yoķ
- 7 Tañ degül gül yüzüñe karşı Na'ımî aĝlasa
Var mı bülbül kim güle karşı anuñ efgānı yoķ

Gazel 11⁵

ve lehū eyzan

⁵ Na'ımî Çelebi'nin Seyyid Nesimî'ye nazire gazelidir. Bk. (Canpolat, 1995; 209).

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sāḳiyā yāruñ lebi yādına şun peymāneyi
La' l-i Şīrinden bilürsin çün ḳalan efsāneyi
- 2 Gözleri devrinde çün çāk oldu ' iffet perdesi
İhtiyār itsem gerekdür kūşe-i mey-ḥāneyi
- 9b 3 Nicesi ḳan olmasun sen cām içicek yüregüm
Çünkü hem-dem görürem cānumla bir bīgāneyi
- 4 Fikr idermiş göñlümi almağa zülfüñ eylesün
Hem aña māyil görürem bu dil-i dīvāneyi
- 5 Gözlerüm el yudı ḡayruñdan çü bildi kim gerek
Pāk itmek ḡayrdan menzilgeh-i cānāneyi
- 6 Dām-ı zülfüñden ki dil ḥālüñ temāşāsın ḳılur
Murḡdur kim dāma düşmiş daḡı gözler dāneyi
- 7 Ey Na' **imī** külbe-i aḡzānda hoş geç kim cihān
İdiser ma' mūr bir gün ḥāne-i vīrāneyi

Gazel 12

ve lehū eyzan

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

- 1 Ne ' İsidür lebüñüñ nükte-dānı
Ki dir her cāna biñ sırr-ı nihānı
- 10a 2 Gözüñ cellādı ḳaşd itdükçe cāna
Şunar peyveste ḳaşlaruñ kemānı
- 3 Boyuñ ḳatında lāf urmağa servüñ
Ḳaçan var i' tidāli ḳanı cānı
- 4 Vücüdın aḡzuñuñ dil ḳanda bilsün
Degül ma' lüm çün cānuñ nişānı

- 5 Virürsen büse-y-ile cāna va' de
N'iderem cānı al o imtianı
- 6 ara zülfüñ hevāsıdur ki āhum
İder rengini eflāküñ duhānı
- 10b 7 Lebüñ yādına an alar Na'ımı
açan kim içse cām-ı ergüvānı

Gazel 13

ve lehü eyzan

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Göñlüme zülfüñ hevāsıdur cihānda hem-nefes
Cānuma yāduñdan özge yok durur feryād-res
- 2 Nefhasınsuz zülfüñüñ mülk-i cihān bād-ı hevā
Şafhasınsuz haddüñüñ bā-ı cinān berg-i heves
- 3 Zülfüñ aldı göñlümi zinhār gözüñ tuymasun
Gice esrārımı bilmek çünki hoş olmaz 'ases
- 4 Dilesüñ çāk itmege gözleri 'iffet perdesin
Zāhidā tavā sözün bu devrde zinhār kes
- 11a 5 Anuñ-içün varuram apuña efgān-ıla kim
Ka'be yolında be-āyet hūb olur bā-i ceres
- 6 Hāteminden azuñuñ biñ biñ Süleymān teng-dil
Şekkerine la' lüñüñ şehbāz-ı udsıdır meges
- 7 Yazdı zülfüñe Na'ımı gönlinüñ avālini
Lık yok 'arz itmege bir aşıdı müşkīn-nefes

Gazel 14

ve lehü eyzan

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Yüzüññ kim güneş pervānesidür
Dil ü cān āteşine yanasıdur
- 2 Gözümüñ yaşlarına raħm kıl kim
Hayāl-i la' lüññ hem-hānesidür
- 3 Saçuñ sevdāsımuñ ey āfet-i cān
Hezārān ' aql-ı kül dīvānesidür
- 4 Hayāli dūr dişüññ gözlerümde
Şadef içindeki dūr dānesidür
- 11b 5 Çün irdi zülfüñe resm-i teṭāvül
Dil ü cān ' aşıkuñ cānānesidür
- 6 Derūnum şöyle ṭolmuşdur hayālüñ
Ki gayruññ gönül bīgānesidür
- 7 Na'imīñ şıyan peymān u ' ahdin
Nigārā leblerüñ peymānesidür

SONUÇ

Klasik Türk şiiri, başlangıcından günümüze pek çok şair yetiştirmiş olsa da biyografik kaynaklarda adı anılmayan ve keşfedilmeyi bekleyen çok sayıda şair de mevcuttur. Şiir mecmuaları aracılığıyla şiirlerinden haberdar olduğumuz edebi şahsiyetlerden biri de Na'imî Çelebi'dir.

Na'imî Çelebi, klasik Türk şiirinin kuruluş döneminde yetişmiş şairlerdendir. Türk edebiyatında kaleme alınmış ilk nazire mecmuası olan ve Ömer bin Mezîd tarafından 1437 yılında tertip edilen *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*'de Na'imî Çelebi'nin nazire bir gazelinin bulunması onun 15. yüzyılın başlarında tanınan bir şair olduğunu göstermektedir.

Sanatkâr şahsiyetiyle adından söz ettirmeyi başarmış olsa da şiirleri günümüze kadar mecmualarda saklı kalmış şairlerden biri olan Na'imî Çelebi'nin yayıma hazırladığımız şiirleri, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi Genel 5052 numarada *Mecmû'atü'l-eş'âr* adıyla kayıtlı şiir mecmuasında yer almaktadır. Kim tarafından tertip edildiği bilinmeyen, harekesiz nestalik hatla kaleme alınmış, toplam 121 varaktan oluşan *Mecmû'atü'l-eş'âr*, epeyce tahrif olmuş, yer yer tamir görmüş ve sayfa

eksiklikleri barındırmaktadır. Eserde Na'imî Çelebi ile birlikte İvaz Paşa-zâde Atâyî, Ahmed Paşa, Vefâyî, Usûlî ve Ahmed mahlaslı bir şairin şiirleri yer almaktadır. Söz konusu mecmuada Na'imî Çelebi'ye ait ikisi nazm, on dördü de gazel nazım şekliyle kaleme alınmış on altı şiir yer almakta olup gazellerin ikisi naziredir.

Na'imî Çelebi, *Mecmû'atü'l-eş'âr*'da yer alan şiirlerinin tümünü aruz vezni ile kaleme almış ve en çok remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbını kullanmıştır. Nazım tekniğine hâkim bir şair olan Na'imî Çelebi'nin mevcut şiirlerinin ekseriyetini kolay anlaşılabilir dille ve beşerî aşk çerçevesinde kaleme aldığı âşikâne gazelleri oluşturmaktadır.

Bu çalışma ile şiirleri ilim âlemine tanıtılan Na'imî Çelebi'nin henüz ortaya çıkmamış farklı şiir ve nazire mecmualarında başka şiirlerine de tesadüf edilmesi ihtimal dahilindedir.

KAYNAKÇA

- AYDEMİR, Yaşar (2011). "Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ankara: AKMB Yayınları.
- CANPOLAT, Mustafa (1995). Ömer bin Mezîd *Mecmû'atü'n-nezâ'ir*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GIYNAŞ, K. A. ve ATASEVEN, Y (2019). "Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi "GE5052" Numaralı Mecmuanın Mestap'a Göre Tasnifi", *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 4(2), s.s. 79-92.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2012). Şiir Mecmualarının Önemi ve "Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi" (MESTAP), *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- MORKOÇ, Yasemin Ertek (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmi'ü'n-nezâ'ir'i*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/arama> (E.T.: 21.05.2024).